

Motion till riksdagen

1988/89:L211

av Håkan Hansson m.fl. (c)

Behovet av nya företagsformer

Strukturomvandlingen i det svenska näringslivet har under det senaste decenniet varit betydande. Denna har till stor del varit betingad av den strukturkris som svensk råvaru- och tung verkstadsindustri genomgick under 70-talets andra hälft. Förändringen från traditionell företagsstruktur till ökade inslag av forsknings- och kunskapsintensiv industri har sina orsaker i en allmän strukturell utveckling i samhället — från industrisamhälle till informations- och kunskapsamhälle. Framförallt är det den privata tjänsteproducerande delen av svenskt näringsliv som svarar för den snabbaste expansionen.

Dock bör sägas att ur total samhällsekonomisk synvinkel kommer den traditionella råvaru- och verkstadsindustrin fortfarande för lång tid framöver att spela den mest centrala rollen. De senaste årens rådande högkonjunktur och gynnsamma valutaläge har med all önskvärd tydlighet visat detta. Exempel på dessa är skogsnäringen, stål- och bilindustrin.

Den strukturella förändringen i samhället accentueras också av en motsvarande utveckling inom den offentliga sektorn. Verksamheter som hittills helt eller delvis bedrivits i samhällets regi övergår i en framväxande privat tjänstesektor.

Icke förty ökar de nya industri- och företagsgrenarna sin roll i det svenska näringslivet. De teknik- och forskningsprogram kombinerade med en offensiv industripolitik som initierades av de centerledda regeringarna i slutet av 70-talet och början av 80-talet har för denna näringspolitiska förnyelse spelat en viktig roll.

De nya industrigrenarna

Den sk forskningsintensiva industrin idag har sin geografiska tyngdpunkt i Stockholm, Uppsala, Västmanland och Östergötlands län. Enligt SCB-statistik sysselsätter den idag i genomsnitt ca 100 000 personer. Tillväxten under det senaste decenniet ligger i genomsnitt på 40 %.

Den väntas stå för en fortsatt snabb produktions- och sysselsättningstillväxt under kommande åren. Ökningen väntas ske dels genom expansion bland befintliga stora företag, dels genom produktionsdifferentiering hos företag som nu har sin inriktning mot kunskapsintensiv produktion. Den starkaste dynamiken bedöms dock ligga hos nya, mindre och medelstora företag.

Den kunskapsintensiva industrin har en betydligt större regional spridning. Totalt finns det inom denna industrigen ca 230 000 anställda. Samti-

digt som sysselsättningen inom övriga delar av industrin under 70- och 80-talen minskat med 130 000—150 000 anställda, har denna sektor visat på en ökad sysselsättning — framförallt de senaste åren. Sektorns starka ställning baseras i hög grad på en betydande tillväxtpotential inom högteknologi, med stark profilering av produkter, hög kvalitet riktade till prisökänsliga marknader.

Den kunskapsintensiva industrin bedöms i framtiden på en växande internationell marknad ha betydande expansionsmöjligheter. Både inom den FOU- och kunskapsintensiva industrin ligger den strategiska och långsiktiga förnyelsen av svenskt näringsliv.

Utvecklingsdrag för tjänstesektorn

Den privata tjänstesektorns roll och betydelse i det svenska näringslivet ökar — även om stora variationer finns mellan olika branscher. Det gemensamma för denna del av svenskt näringsliv är att den domineras av småföretagande.

Tjänsteföretagen som erbjuder s k hushållsinriktade tjänster sysselsätter idag ca 420 000 personer. En betydande hemmamarknadsbaserad sektor. Detaljhandeln väntas få en fortsatt svag sysselsättningsutveckling medan däremot företag med verksamhet inom kultur, fritid, privat hälso- och sjukvård beräknas öka. Exempel som här kan nämnas är programproduktionsbolag för etermedia, personaldrivna vårdcentraler och föräldrakooperativa daghem.

Tjänstesektorn med inriktning mot företag omfattar idag ca 330 000 anställda. I denna ingår partihandeln med knappt 200 000 anställda och den s k uppdragsverksamheten med 130 000 anställda. Båda näringsgrenarna har en positiv tillväxt. Den starkaste ökningen förväntas ske inom uppdragsverksamheten som inom de närmaste åren beräknas öka med ca 60 000 yrkesverksamma.

Uppdragssektorn är en utpräglad småföretagssektor med en lokalisering i huvudsak till de större tätorterna. På senare år kan dock inom delar som teknisk uppdragsverksamhet, datacentraler, systemering, programmering samt kamerala och ekonomiska tjänster skönjas en ökad etablering också i mindre orter.

Företag med tjänster som riktar sig både till företag och hushåll sysselsätter idag ca 670 000 personer. Denna grupp omfattar flera olika näringsgrenar. Här finns transport, televerksamhet och finansiella tjänster men också mera stagnerande branscher som reparation och näringar med hantverksmässig inriktning. Andra expanderande sektorer utgörs av hotell, restauranger, fritids- och turistverksamhet. Det senare en växande exportnäring.

Betecknande för de här redovisade branscherna inom svenskt näringsliv är deras i högre grad kunskapsintensitet mer än kapital- och arbetskraftsintensitet. I synnerhet gäller detta högteknologiska och specialiserade näringsgrenar men också de mest expanderande delarna inom tjänstesektorn.

Till skillnad från den traditionella industrisektorn spelar kunskapsinnehållet en större avgörande roll som substans och produktionsfaktor i dessa företag. Mer än i andra företag utgör de enskilda människornas specifika

kunskap och kompetens en förutsättning för företagens konkurrenskraft och utvecklingsförmåga.

Även om dessa företag också är kapitalintensiva är kapitalets relativa roll mindre. Detta särdrag för denna framtidsinriktade del av svenskt näringsliv och nya syn på relationen mellan olika produktionsfaktorer åsidosätter industrisamhällets gamla doktrin om motsättningen mellan arbete och kapital.

En bristande förståelse och insikt om det nya näringslivets speciella betingelser och krav riskerar att hämma tillväxten och utvecklingen av kunskapsintensiva företag. Förnyelsen i svenskt näringsliv relativt utvecklingen i våra vanligaste konkurrentländer går långsamt. Några orsaker till detta är otidsenlig lagstiftning inom associationsrätten och avsaknad av extern riskkapitalmarknad för utvecklingsbolag som stimulerar till långsiktigt risktagande.

Eftersom betydande delar av svensk FOU- och kunskapsintensiv industri kommit att finansieras och ägas av storföretag, har de också ägar-, lönsamhets- och produktionsmässigt kommit att behandlas som traditionellt producerande dotterföretag. Flertalet av dessa företag drivs i aktiebolagsform och åsätts därmed helt följdriktigt de krav på avkastning som gäller enligt aktiebolagslagens intentioner. *Detta leder erfarenhetsmässigt till att många FOU- och kunskapsintensiva företag alltför snabbt åsätts ett för högt avkastningskrav.* Skälet till detta är att dessa företag oftast värderas för högt. Anläggningar övervärderas — trots att det i denna typ av företag är humankapitalet som utgör den viktigaste tillgången och konkurrensfördelen. Humankapitalet eller den kunskap som de anställda representerar går inte att värdera som tillgångar i företaget efter aktiebolags- och bokföringslagens regler. Kunskapskapitalet utgör endast en tillgång så länge det finns i företaget. När en medarbetare slutar sin anställning försvinner också delar av substansen och värdet i företaget.

Den bristande förståelsen eller insikten om detta är den vanligaste orsaken till att många kunskapsintensiva och framtidsinriktade företag visar dålig lönsamhet eller hämmas i sin utvecklingskraft.

Därför finns starka skäl att hitta nya former för att stimulera FOU- och kunskapsintensiv företagsamhet i första hand som fristående små och medelstora företag. De verksamma i kunskapsföretaget — som utgör det reella värdet i företaget — måste framdeles på ett annat sätt än i traditionella tillverkningsföretag knytas till företagets verksamhet. Den enskildes identifikation med företaget måste i en FOU- och kunskapsintensiv verksamhet vara mycket stark för att verksamheten skall kunna bli framgångsrik.

Kapitalassociation — vanligen aktiebolagsformen — har därför för många av dessa företag visat sig olämplig eller direkt ett hinder för utveckling. För denna typ av företag finns idag ingen ändamålsenlig associationsform, vilket i sin tur påverkar värderings- och skattefrågor. Därför måste istället en ny företagsform företrädesvis byggd på personassociation utvecklas.

Redan idag finns den ekonomiska föreningen eller den kooperativa företagsformen som enda personassociation. Dess fördelar jämfört med aktiebolaget har på flera områden visat sig betydande. I den ekonomiska fören-

ingen knyts företaget till de enskilda ägarna — inte i förhållande till gjord kapitalinsats utan till individen. I den ekonomiska föreningen blir de verk- samma delägare i företaget genom enskilt medlemskap där varje medlem- skap väger lika tungt. Härigenom skapas ett företag där de anställda garan- teras en avkastning på sin tillförda kompetens. Det kvarstående problemet med den ekonomiska föreningen i sin nuvarande form är dock att den inte kan förena medlemskap med externt delägarskap genom kapitalinsats. Svå- righeterna att locka externt riskvilligt kapital har visat sig vara stora.

Även om föreningslagen reviderades för några år sedan ledde denna översyn till i huvudsak en anpassning av lagen till de behov som den etable- rade Kooperationen i Sverige hade.

Mot bakgrund av vad som ovan sagts finns starka skäl för att nya före- tagsformer skapas och utvecklas som på ett bättre sätt tillgodoser de fram- växande informations- och kunskapsföretagens speciella behov och förut- sättningar.

Utveckla det personliga engagemanget

Parallellt med diskussionerna om den offentliga sektorns roll och möjlighe- ter att expandera har en privat tjänstesektor börjat att utvecklas inom områ- den som hittills i huvudsak legat i offentlig regi. Ökade krav på att lösa äldreomsorg, socialvård och barnomsorg kommer inte att helt kunna fyllas inom ramen för kommunernas och landstingens egen verksamhet. Stora krav kommer därför att ställas på en omorientering för att dessa åtaganden ska kunna lösas. Dessa verksamheter mer än kanske inom andra områden förutsätter humankapitalets centrala roll i verksamheten. Det kan gälla dag- hem, vårdcentraler, äldreomsorg och fritidsanläggningar. Också här kan personassociationen komma att spela en viktig roll i förnyelsen av den offentliga sektorn.

Den ekonomiska föreningen bör därför utvecklas som ett privat komple- ment till offentlig verksamhet.

Hemställan

Mot. 1988/89
L211

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om behovet av nya företagsformer,
2. att riksdagen hos regeringen begär att en utredning tillsätts med uppdrag att utreda förslag om nya företagsformer i enlighet med vad i motionen anförts.

Stockholm den 25 januari 1989

Håkan Hansson (c)

Göran Engström (c)

Kjell Ericsson (c)

Karl Erik Olsson (c)

